

LIVIU REBREANU

Metropole

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA LIVIU REBREANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

REBREANU, LIVIU

Metropole / Liviu Rebreanu; pref., referințe critice, fișă biobibliografică de Lucian Pricop. - București: Editura Liviu Rebreanu, 2019

ISBN 978-973-1898-47-6

I. Pricop, Lucian (ed. șt.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Călătoria ca reprezentare ideologică</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	14
<i>Referințe critice</i>	16
METROPOLE	
Itinerariu	35
<i>Berlin (1926)</i>	
Arde Bacăul!	38
Aventuri vamale	40
Limitele celebrității	43
Călătoria prin război civil	45
Pe-aici a trecut războiul	51
Cel dintâi german	52
Aspecte berlineze	54
Este, dar s-a isprăvit!	55
Relații româno-germane	58
Picanteria germană	60
Rundfahrt	63
Sanssouci	67
Alt-Berlin	68
Neu-Berlin	71
Perspective revoluționare	74
Hindenburg	76
Adio, Berlin!	79
Să trăiești, șefule!	80
<i>Roma (1927)</i>	
Un popor de clasa III	82

Hamalul din Subotița	84
Cămașa neagră	86
Două latinități	87
Umbrele nopților romane	91
<i>Giovinezza, Giovinezza!</i>	93
Tainele diplomației române	96
Five-o'clock în Capitoliu	99
Ruinele sacre	104
Cele șapte biserici	108
Roma care petrece	112
Dolce farniente?	114
Viața nouă	116
Ducele	119
Cetatea eternă	123
Revoluție și revoluție	125
Problema viitorului	127
Raita la Veneția	130
De la Bacău la loterie	131
<i>Paris (1927)</i>	
Un vagon de români	133
Comerțul pitorescului	137
Țara străinilor	139
Cei dintâi francezi	140
Paris!	143
Original și caricatură	146
Cultul copiilor	148
„Ça, c'est Paris!	150
Cetatea cărții	152
Soldatul necunoscut	155
Cosmopolis	157
„Revoluția română“	159
Prințul Carol la Legația Română	161
Democrația internațională	165
Poincaré	168
Parlamentarism, dictatură sau altceva?	170
Lucirea ghilotinei	172
Mormântul lui Balzac	175
Unde este inima pământului?	177
Răzbunarea Venerei	178
„Scumpa noastră Românie“	181

CĂLĂTORIA CA REPREZENTARE IDEOLOGICĂ

În 1926, Liviu Rebreanu, ajuns la 41 de ani, era de un an Președinte al Societății Scriitorilor Români și una dintre personalitățile lumii *culturale* românești. Distincția pe care suntem obișnuiți să o facem între *cultură* și *politică* nu funcționa în interbelicul nostru, cum nu avea acoperire nici în secolele anterioare, după logica pe care avea să o instituie (post)modernitatea. Președintele unei asociații de scriitori era implicit o instanță de putere, așa cum șeful grupării junimiste, altfel teoreticianul autonomiei estetice, își exercita influența grație poziției culturale. Dacă am convenit că statutul profesional așază individul într-o ierarhie de influență asupra societății, trebuie spus, de asemenea, că scriitorul face și prin textul/textele său/sale un gest politic. În '26-'27, când Rebreanu călătorește prin Europa, își exercită tot drepturile/datoriile politice și voiajează cu un bagaj politic, certitudinea că este român, care ține de un angrenaj organizat politicește. Așa putem citi periplusul din *Metropole*, volum care subsumează întâlnirile cu alte realități decât cele naționale, iubite de o manieră constantă, în ciuda contradicțiilor pe care scriitorul-călător le cunoaște și le acceptă destinic. „La Berlin, la Roma, la Paris duci cu tine toată țara ta cuprinsă în sufletul tău.“ (p. 37)

La Paris, se întâlnește cu un „intellectual cu nume în România“, care se lamentează că „peste două săptămâni va trebui să mă întorc în țigănia noastră murdară și balcanică“, iar „un evreu, om simplu, negustor, mi-a spus înduioșat: Măine plec spre țară. Bine c-a dat Dumnezeu, că tare mi se făcuse dor de țărișoara noastră, săraca“. (p. 158)

ITINERARIU

În orice călătorie, mai important decât toate priveliștile, peisajele și minunile naturii, rămâne omul. Natura în sine nu e nici frumoasă, nici urâtă, nici măcar interesantă. Numai sufletul omului îi împrumută viață. Marea, șesul, dealurile, munții sunt deopotrivă de admirabili și de indiferenți. Cultul naturii e o născocire orășenească, destul de recentă. Cei vechi se mulțumeau să divinizeze natura în ceea ce li se părea respectabil sau util. Chiar azi ade-văratul fiu al naturii, țăranul, numai în fața pământului de cultură se închină. În vreme ce excursioniștii târgoveți se extaziază înaintea unor stânci pleșuve, vizitiul de la țară oftează melancolic: „Ce folos, dacă nici iarba nu crește pe ele!“

Când avem manuale de călătorie, făcute cu minuțiozitate științifică, și când cinematograful, reproducerile tipografice pun la dispoziția oricui tot ce e vrednic de-a fi văzut pe cuprinsul civilizat al globului, călătorul cu impresii nu mai poate fi ispitit să descrie pentru alții minunile văzute prin țări străine. De aceea amatorii de exotisme trebuie să umble pe drumuri pe care Baedeker încă nu le-a sistematizat: Sumatra, Congo, Polul Nord...

Exotismul e o cucerire a romantismului, cel puțin ca element literar și în forma subțilă care s-a înfățișat până ieri. Din trebuința de-a cocheta cu necunoscutul, romanticii au alungat prezentul și au căutat să descopere lumi noi în timp și în spațiu. Războiul, împreună cu atâtea alte vestigii ale trecutului, a sfârșit și exotismul romantic. A creat în loc alt exotism, diametral opus celui

vechi din care n-a păstrat decât setea după necunoscut. Noul exotism ridică tocmai pe omul de azi în vârtoarea curiozității, viața omului, suferința, bucuria, năzuințele, în sfârșit sufletul lui. Pretutindeni arde râvna de-a cunoaște pe vecinul apropiat sau depărtat, barbar sau ultra civilizat. Pe ruinele materiale și morale ale celei mai formidabile zdruncinări, omul caută să-și găsească un nou echilibru sufletesc, să așeze temeliiile unei noi lumi.

Acest nou exotism a stârnit o avalanșă de însemnări ale tuturor călătorilor prin țări străine. Dar însemnările călătorilor de azi nu se prea aseamănă cu ale celor de odinioară. Firește, cele într-adevăr de azi. Frumusețile naturii nu mai interesează decât strict în măsura în care ar putea explica taina omului. Se înregistrează cu predilecție lucrurile ce nu se pot cunoaște nici citind ziarele, nici din fotografii, nici prin radiofonie și nici din statistici ori alte cărți savante, adică lucrurile mărunte, momentele fugitive mai mult sau mai puțin caracteristice pentru felul de a gândi și a simți al oamenilor și în care se manifestă mai plastic sufletul oricărui popor.

Pentru acest exotism nou toate țările oferă material din belșug, căci războiul pe toate le-a exotizat. Între sufletul omului dinainte de război și cel de acum e o prăpastie cu prea puține punți de legătură. Războiul nu numai a prăbușit multisekulare așezăminte, nu a mutat doar granițele între țări și neamuri, ci mai cu seamă a pus graniță între două lumi. N-a izbucnit revoluția mondială cea mult scontată, îndemnată și încercată de revoluționarii profesioniști, revoluția care să continue opera de ruină și de sânge a războiului până la nimicirea civilizației, dar în schimb o revoluție mare s-a produs în sufletele oamenilor. Acolo s-au sfărâmat toți idoli lumii de ieri și dintre dărâmăturile lor caută să răsară îndreptarul vieții de mâine. Sufletul rămas fără o călăuză sigură se zbugiumă pretutindeni să-și lămurească noi drumuri spre ținte noi.

Popoarele mari cu mare trecut cultural caută în realitate forme noi de exprimare a specificului lor demult cristalizat, pe când noi trebuie încă să găsim înseși formele de expresie ale bogăției sufletului nostru. Căci noi, pe care aproape două mii de ani soarta

ne-a osândit să trăim mai mult pe sub pământ ca să ne putem păstra cel puțin ființa etnică, a căror istorie e o neîntreruptă luptă cu neamuri hrăpărețe ce nici azi n-au conținut să ne amenințe temeliiile vieții, care abia de un secol am putut lua contact cu civilizația și abia de un deceniu ne silim a avea să ne încheșăm o cultură specific românească – noi suntem mult mai atinși de revoluția morală decât alții. De aceea, frământările noastre întru găsirea formei de viață sunt mai vii și mai zgomotoase. Noi avem paradoxala înfățișare de neam vechi cu sufletul adolescent. Înaintea noastră sunt deschise toate posibilitățile de devenire: încotro să mergem?

Stăm cu ochii mereu țintiți spre Apus, spre civilizația cea cristalizată în tipare pe care le râvnim și chiar le imităm cu frenezie. Și cu cât izbutim să ne însușim, măcar superficial, mai multe „rezultate“ ale altora, cu atât ne simțim mai îndreptățiți a privi cu milă, dacă nu și cu dispreț, toate străduințele noastre de acasă.

Călătorul român vede în general în culori trandafirii tot ce e străin și în negru tot ce are aparență românească. Și, făcând așa, se crede foarte occidental și foarte civilizat. Ceea ce însă nu l-a împiedecat, toată vremea cât a umblat printre minunățiile civilizației străine, să ofteze adânc după naționalii mititei.

Excesivul nostru autocriticism în toate domeniile e cel mai inofensiv verbalism. De aceea nici nu e luat în serios de nimeni, nici măcar de criticii respectivi.

Totuși, călătoria, chiar fără voința călătorului, devine o explorare. La Berlin, la Roma, la Paris duci cu tine toată țara ta cuprinsă în sufletul tău. În vâlmășagul unei metropole, în mijlocul necunoscutului și al noutății îți se lărgește perspectiva spre tine însuși. Însemnările acestea n-au fost scrise cu gândul să înlocuiască manualele de călătorie, nici să stârnească pasiunea călătoriei, nici să descopere lucruri necunoscute în cele trei capitale europene. Sunt simple aspecte care, împreună și cu multă bunăvoință, ar putea rezuma, prin întâmplări mărunte, zvârcolirile mari ale sufletului omenesc într-un anume moment și numai pentru acel moment.

BERLIN

1926

ARDE BACĂUL!

Gara de Nord. Căutam compartimentul cel mai bun, în vagonul cel mai bun, ca toată lumea. Alergăm de ici-colo, de-a lungul trenului, de mai multe ori, urmați de hamalii împovărați cu geamantanele noastre, în murdăria, gălăgia și îmbulzeala ce caracterizează cea mai fâlnică gară românească. În vâlmășeală aud totuși de câteva ori, cu diferite intonații.

– Arde Bacăul! ... Da, da, arde... Bacăul arde...

Nervozitatea noastră și a tuturor se sfârșește cu bine. Toată lumea găsește ce a dorit, sau aproximativ, iar noi, în loc de un compartiment, nimerim un vagon întreg aproape gol. Ne și instalăm comod, ca pentru o cale lungă, și ne rămâne timp destul să privim furnicarul de oameni încă agitați pe peron.

Tovarășul meu de călătorie însă e tot atât de taciturn pe cât e de mare scriitor. După o respectabilă partidă de tăcere în comun, ca să putem tăcea mai în tihnă, îmi iau o carte și trec în compartiment liber de-alături. Aici, împotriva voinței mele, trebuie să ascult o convorbire ce se deapănă chiar sub fereastra mea între doi domni. E vorba, firește, tot despre Bacăul care arde.

– Mare nenorocire! explică unul, plângător, cu grea durere în toată înfățișarea. Se zice că de azi dimineată arde întruna, tot orașul... Au venit pompierii de la Roman, de la Focșani, chiar de la Iași – degeaba, n-au putut stăpâni furia flăcărilor. S-au cerut ajutoare și de la București, dar guvernul nu se mișcă, parcă cine știe ce lucru mare ar fi un tren special cu pompieri ca să înceteze catastrofa!

– Și unde a izbucnit focul? întrerupe celălalt, cu compătimirea de rigoare în glas, dar altfel indiferent.

– Se zice că în cartierul de nord și focul a distrus îndată tocmai cartierul comercial...

Din fereastra de-alături un cap roșcovan, grăsuliu, cu mustați mari sure, se amestecă jovial în vorba celor doi:

– Lasă, domnule, nu te prăpădi cu firea! Nu-i nici o pagubă! Cel puțin așa se vor mai stârpi ploșnițele din Bacău, că ploșnițe multe și urâte ca în Bacău nu se poate să se mai afle în toată lumea.

Cel plângător aruncă o privire disprețuitoare capului din fereastră și, trăgând pe interlocutorul său mai departe, observă cu indignare reținută:

– Dacă și în asemenea momente sinistre se mai poate glumi...

Domnul din geam, vesel și netulburat, se adresează acuma către mine:

– Dumnealui se supără, cu toate astea eu n-am spus decât adevărul adevărat! Toată omenirea știe doar că Bacăul e ploșnițarul Moldovei. Și-apoi eu vorbesc din experiență, că ce-am pățit eu la un hotel din Bacău vara trecută, de n-am putut închide ochii toată noaptea, n-aș dori nici domnului cela supărăcios care jelește nu nenorocirea în sine, ci nenorocirea consăngenilor săi, că aș fi în stare să pun rămășag că și dumnealui are rude în Ierusalimul cartierului comercial unde...

Am curmat elocința necunoscutului meu vecin de fereastră retrăgându-mi capul din pervaz. Explicațiile, ca și observația lui, mi se păreau deplasate. E o trăsătură curioasă a noastră să nu luăm nimica în serios, să facem spirite chiar în fața dezastrului ce se abate

asupra unui oraș românesc. Poate însă că aceasta s-ar justifica prin trecutul nostru prea vitreg. (Eu nu sunt în stare să pronunț verdicte definitive; de-aceea, și acuma, caut scuze jovialității vecinului.) Neconținutele nenorociri ce le-am îndurat ne-au făcut neîncredători chiar în fața durerii. Dacă n-am fi dobândit puțința de-a ne consola cu o glumă, bună-rea, cum am fi supraviețuit loviturilor ce s-au năpustit peste noi în două mii de ani? Numai poporul care s-a înfrățit adânc cu suferința ajunge a face haz de necaz.

Mă întorc la colegul meu să-i povestesc ce-am aflat despre Bacău. A ascultat calm și la urmă a observat:

– Va să zică mahalaua evreiască.

Fiindcă nici cu prețul unui oraș în flăcări convorbirea noastră nu se aprindea, am trecut iarăși în compartimentul cel gol, hotărât să rămân acolo până la Bacău, să văd cu ochii spectacolul dezastrelor. Dar până la Bacău sunt multe ceasuri de drum și noaptea e aproape. Am răgaz să meditez în voie. Firește asupra călătoriei mai cu seamă.

Mergem la Berlin, la un congres internațional al scriitorilor. Din pricini multe, plecarea noastră s-a hotărât în ultimul moment. Până să se împlinescă toate formalitățile cerute, a sosit ziua în care la Berlin începe congresul și în care noi de-abia pornim din București. Și ziua aceasta mai e și sâmbătă, adică zi nefastă pentru a începe orice întreprindere! Ca să apucăm măcar ultima zi a congresului, a trebuit să luăm drumul cel mai scurt, care trece prin Polonia – și în Polonia tocmai acuma e război civil! Autoritățile noastre de la căile ferate nu știu dacă trenurile circulă normal în Polonia. Și, ca un suprem memento, chiar în calea noastră, chiar în ziua plecării noastre, arde Bacăul!

AVENTURI VAMALE

Camaradul meu de drum urmează o dietă și îndeosebi nu mănâncă seara. M-am așezat singur la o mescioară, în vagonul-restaurant, frământând în minte mereu focul de la Bacău, revoluția din

Polonia, congresul de la Berlin. În așteptarea prânzului însă mă uitam mereu pe geam, în întunecul ce se coborâse de mult, să descopăr cu un minut mai devreme semnele incendiului care mistuie sârmanul oraș moldovean.

Astfel, nici n-am băgat de seamă când la masa mea a mai venit cineva: figură colțuroasă de meseriaș, mustați brumate ca și părul, privirea nepăsătoare, îmbrăcat curat cu haine gata. Eram în toane romantice și râvneam singurătatea; de aceea nu m-a prea bucurat nepoftitul tovarăș de masă.

Totuși, de voie, de nevoie, ne-am prins la vorbă. Mi-a spus că e român macedonean, de pe lângă Salonic. Se numește Alexandru Pupa și e cetățean american.

A emigrat de vreo douăzeci de ani, a făcut războiul ca soldat american în Franța, dar n-a ajuns până pe front. E meseriaș în New-York și câștigă foarte bine. Însurat tot cu o româncă, are copii care urmează în școală engleză. Vine pentru a cincea oară în România unde are niște rude în București și la Focșani. N-a trăit în țară, vorbește însă curat românește cu accent macedonean. Acuma se duce acasă, la New-York, după ce iar a petrecut aici vreo două luni – vacanța lui.

Bine, dar de ce merge prin Polonia, prin revoluție, când i-ar fi venit mai drept prin Ungaria? Zâmbește melancolic:

– Toate pe lume au rost. Și asta are rost.

Aflu apoi că a făcut legământ să nu mai umble cât va trăi prin Curtici. Preferă să ocolească pe la Constantinopol, chiar prin Rusia bolșevică, numai pe la Curtici, vamă română, să nu treacă!

Când a venit întâia oară în România, a intrat prin Halmei. La plecare și-a zis că e mai scurt drumul peste Budapesta și Viena și deci a pornit spre Ungaria. Până la frontieră a mers destul de bine. La Curtici, în timpul reviziei vamale, a apărut în compartiment un funcționar întrebând pe călători ce bani au asupra lor. Oamenii au declarat ce au crezut de cuviință; el însă a declarat cinstit că are trei sute de dolari, cât avea într-adevăr.

– Hârtia! făcu scurt funcționarul.

– Eu, mă rog, n-am hârtie; am numai bani!

– Cu Viena, cu școala de maiștri, și altele.

– Măcar vă dați seama și poate cu altul o să fiți mai hotărât, deși mie asta nu-mi mai face nici cald, nici rece.

– Dar nu mi-ai răspuns la întrebare, zise directorul. Ai scăpat în realitate, sau plecarea ta e doar o fugă?

I-am răspuns că nu știu și nici nu mă interesează, dar că nu mai pot sta și asta e suficient.

Directorul bătu cu palma în sticla biroului. Strigă:

– Să știi că eu te aprob. Ai dreptate, n-are importanță să răspunzi la niște întrebări pe care alții și le-ar pune, răspunzi numai la ale tale, și asta e suficient. Gata, pleacă și nu te uita îndărăt!

Mă ridicai în picioare. Era exact lucrul la care mă așteptasem venind la el, să mă îndemne adică să plec după ce o să-și dea seama că mă rupsesem de tot și că nu mai aveam în sufletul meu nici o cruțare pentru nimeni. Am ieșit din biroul lui și când m-a văzut, secretara a tras un sertar și mâna ei a scos afară un formular...

III

Am luat-o apoi încet, pe jos, spre oraș. Sunt opt kilometri, pe care în ultima vreme îmi place să-i străbat cu piciorul în timp ce troleibuzele, camioanele și mașinile trec mereu, fășâind fără încetare, pe lângă mine. E un drum care știu că o să-mi rămână în amintire, singurul pe care îl suport din ceea ce văd, cu toate că uneori, seara, am și momente când uit; văd lanțul de lumini care se întinde pe această distanță... De fapt cerul nu se mai vede oricât ar fi el de întunecat noaptea, iar eu cunosc și înălțimea și numărul de legături electrice care se țin lanț de la un combinat la altul; luna care e plină și albă ca argintul în munți aici e galbenă și stinsă, aruncată parcă pe cer ca o simplă pată sau chiar ca un simplu bec al cărui filament ar da semn că n-o mai duce mult. Atunci văd și globurile perfect sferice, din aluminiu,

din spatele combinatului de cauciuc, și mi se par atât de mari că îmi trebuie câteva secunde ca să-mi aduc aminte la ce folosesc: nu mă învăț cu ele, sau mai bine zis le-aș desface și m-aș apuca pe urmă să le montez eu la loc, să le văd și eu cum sunt făcute... Au apărut acolo în timp ce noi mai săpam încă pământul sau în timp ce încă ne calificam, nimeni n-a înțeles ce rol aveau: erau rezervoare, dar rezervoare a ce? Nici azi n-aș putea să răspund foarte exact la această întrebare. Mărimea lor uriașă însă o vezi dacă mergi pe jos, nu treci de ele timp de un ceas, cu toate că nu sunt decât trei la număr și de pe șosea par așezate unele lângă altele. Ziua bate soarele în ele și ai putea crede că au venit acolo de pe altă lume, atât sunt de albe, rotunde și închise. Nu vezi nici un om prin preajma lor.

Dar amintirea mea nu va veni din partea aceasta, adică din dreapta, unde se întind, colorate în roșu, în alb, în verde și în albastru zecile de țevi care trec de la o instalație la alta, în plin aer, înlătuind clădiri și turnuri înalte pe această distanță cât ține drumul meu de la combinatul chimic până în oraș, ci de la drumul propriu-zis. Pe el îl străbat de câteva luni în fiecare zi și mereu gândurile mele se retrag îndărăt căutând o anumită clipă a vieții mele, un anumit ceas când în fața pașilor sau privirii soarele a aruncat pe pământ o anumită lumină, care era numai a mea și pe care eu, văzând-o, am râs și nu m-am oprit, cu toate că pe vremea aceea eram liber ca o pasăre. Descoperirea aceasta am făcut-o călcând zilnic kilometri de asfalt, și anume într-o zi când m-am pomenit deodată că merg, ca pe vremea când eram mic, cu capul în jos. Și acuma merg numai așa, cu toate că acest mers, care ascunde trecătorilor fața mea, ar putea să pară celor care mă cunosc că e din pricina... De fapt, acum ca și pe atunci nu-mi mai pasă de ce se poate spune, știu însă că nimeni nu mai are dreptul, părinți și învățători, să vie să-mi dea fața pe spate cu pumnul ca să-i văd pe ei. N-am chef să văd capetele lor, nici al tatălui și nici al nimănui, încă de la vârsta aceea am avut presimțirea că lumea nu merită să fie privită în față...

Unii oameni loviți de soartă se întorc, după cum am citit și eu în puținele cărți bune care mi-au căzut în mână, la anii copilăriei, când au fost și ei fericiți. Eu însă mă întorc mereu la anii din preajma celor douăzeci și din copilărie nu păstrez decât puține amintiri cum ar fi aceasta, că învățătorii, la îndemnul lui tata, mă băteau la palmă că țin capul în jos, î se părea tatei că dacă și-l ține pe-al lui sus e ceva de el. În realitate, pentru ceea ce făcea el nu trebuia prea mult cap! Ciurele, pe care pe urmă le și vindea tot el, pleca dimineața cu văcăliile în spinare, se ducea la un oarecine unde le bătea sitele și se întorcea pe urmă seara fără ele. Câți bani nenorociți lua el pe chestia asta n-am știut niciodată, pentru că nu i-am văzut. Nu știu de ce ne pocnea de fiecare dată, și pe mine și pe frati-meu mai mare, ori de câte ori ne apropiam să vedem cât scoate el din chimir. Îi pune pe pat și numai cu mama șopocăia nu se știe ce, îi vedeam mereu mâinile bestecând, luând din chimir, punând pe pat și apoi vârand în buzunarele flaneli lui albe (toată viața a purtat o flanelă albă, nu știu dacă era chiar aceeași) rodul zilei lui petrecute de dimineața până seara cu văcăliile și apoi cu ciurelele pe spinare în oraș. N-am reușit să aflu niciodată cum le vindea, avea de toate soiurile, mai mari, mai mici, de făină, de mălai, de cozonac. Pe cele mai mici le băga în cele mai mari, nu știu cum și le aranja el că încăpeau o grămadă unele în altele. Cât lua pe ele, cât îl costa pe el materialul și mai ales cum striga? Ciurele, bă! Sau, luați ciurele. Sau, să vă dau ciurele! Era mic de statură (adică e și acuma, că n-a murit), abia se vedea dintre ele și într-o zi l-am întrebat și așa mic cum era s-a întins spre mine și când mi-a dat una am căzut lat lângă piciorul patului: „Uite-așa strig, mi-a spus, și dacă mai vrei să știi, îți mai spun“.

Dar ciudat era că totuși aveam ce mânca, ieșea de-o pâine și de-un fel de fasole, ori de varză, ori de cartofi și iarna aveam și-un purcel. Locuiam, și tata și mama locuiesc și acum, pe șoseaua Pantelimon, într-o casă mică cu două odăi și cu o curte, a mamei. N-a înțeles nimeni cum o fată cu astfel de zestre a luat

un astfel de bărbat. O fi fost frumos, cine știe?! Bășos însă era, odată într-o iarnă care umpluse toată șoseaua de niște nămeți mari cât tramvaiele ne-am înghemuit toți într-o odaie și pe-ailaltă am închiriat-o unui student, sau nu știu ce era, că toată ziua citea. Și la început când venea vremea mesei îl vedeam cum lăsa cărțile, se îmbrăca și ieșea, dar după un timp am băgat de seamă că își lua doar o pâine și a doua zi mânca pâinea aia goală, și abia pe urmă se îmbrăca și ieșea. Mama se înțelese cu el ca pentru încălzit să mai dea ceva dar pesemne că n-avea, de era frig la el în odaie, se făceau flori groase de zăpadă la geam. Tata stătea pe patul care pentru el era prea înalt, îi atârnav picioarele în bocanci fără să atingă podeaua, în flanelă, și fuma la căldură, în timp ce plita ardea și fasolea umplea odaia de miros de fiertură. Nu știu cum ungea mama fasolea asta, că pe urmă eu ceva așa de bun n-am mai mâncat, în orice caz într-o seară intră ca de obicei chiriașul nostru, scoate din buzunar un portofel și-i dă mamei o hârtie să-i ia și lui o pâine a doua zi. Tata, uitându-se la farfuria în care mama taman turna ciorba, se chiorăște la el și îl aud că îi spune mârâind: „Cine mănâncă tot timpul numai pâine goală... se tâmpește la cap!“ Ai fi zis, auzindu-l, că murea de poftă să-l jînă pe urmă lângă el pe student, să-l facă să înghită în sec, să se învețe minte să mai fie ceea ce era, cu cărțile lui, când putea trăi foarte bine și făcând ciurele. Dar studentul parcă nici nu l-a auzit și nici nu s-ar fi putut spune că îi era gândul la mâncare, cât a stat la noi nici n-a slăbit și nici nu s-a văzut că îi păsa că mânca numai pâine goală.

IV

Când să fi fost ziua aceea care îmi vine în minte mereu? Câți ani să fi avut? Optsprezece? Nouăsprezece? Era în orice caz într-o după-amiază de sfârșit de vară sau început de septembrie, sau poate că nu era, dar astfel de zile au în ele nemișcarea unei